

Avrupa'da Türk O Emeklilik Açığıy

Hollanda'da Türkiye doğumlu bir emeklinin ortalama aylık emeklilik maaşı 1.112 avro iken, Hollanda doğumlu bir emeklinin ortalama maaşı 2.032 avro. Avrupa'da Türkiye kökenli göçmenlerin karşı karşıya kaldığı emeklilik yoksulluğunun çok çeşitli nedenleri var.

Koen Veldman*
Jelle Lössbroek**

*Koen Veldman, Groningen Üniversitesi bünyesindeki Hollanda Disiplinlerarası Demografi Enstitüsü'nde doktora sonrası emeklilik hazırlıklarına dair doktora araştırmasını yürütmektedir. Veldman bu araştırmasında, göçmenlerin emekliliğe nasıl hazırlandıklarını ve yaşlı göçmenler arasındaki yüksek yoksulluk oranlarını incelemektedir.

**Jelle Lössbroek, Groningen Üniversitesi bünyesindeki Hollanda Disiplinlerarası Demografi Enstitüsü'nde doktora sonrası araştırmacı olarak Hollanda'da göçmenlerin emeklilik durumu ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Lössbroek'in doktora tezi, dokuz Avrupa ülkesinde işverenlerin ve çalışanların artan emeklilik yaşları döneminde personel politikalarıyla nasıl başa çıktığını incelemektedir.

Göçmenler Neden la Karşı Karşıya?

© Will Howe/shutterstock.com

Avrupa'daki göçmenler, ortalama olarak yerli nüfusa kıyasla daha düşük bir emeklilik geliri elde ediyor ve emeklilikte yoksulluk riskiyle çok daha sık karşılaşılıyorlar. Bunun birkaç olası nedeni bulunuyor: Göçmenler daha az sene devletin sunduğu emekli maaşı sistemine katkıda bulunuyor ve genellikle sınırlı işyeri emeklilik haklarına sahip oluyorlar. Ayrıca, (Batı dışı) göçmenlerin yaşlılığa daha az hazırlıklı olmasının sosyo-kültürel ve sosyo-ilişkisel nedenleri de mevcut. Bu nedenleri geniş ve giderek yaşlanan Türk diasporasına sahip Hollanda örneğinde ele alalım.

Büyüyen Bir Grup Olarak Hollanda'da Yaşlı Göçmenler

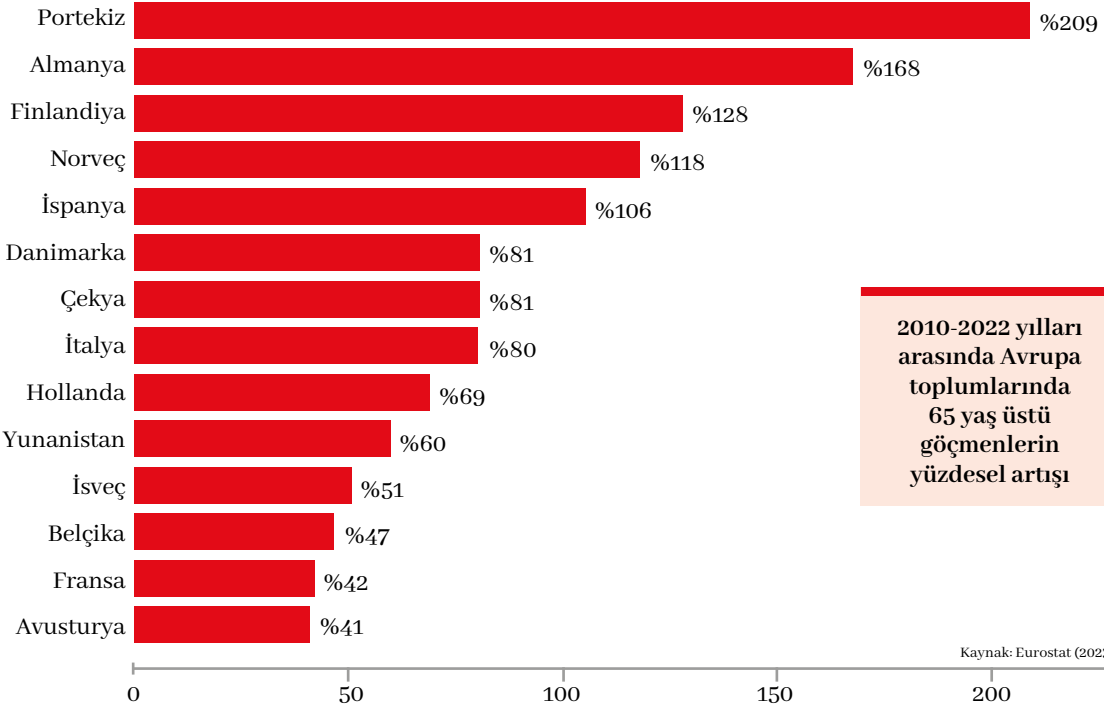
Avrupa'da emekli göçmen sayısı hızla arttı. Örneğin Hollanda'da, 1995 yılında emeklilik yaşını geçmiş yalnızca 20.000 Avrupa dışı göçmen vardı. Bugün ise bu sayı 180.000'e ulaşmış durumda. Demografik projeksiyonlar, bu sayının 2050 yılına kadar 550.000'e çıkacağını öngörüyor.

Son yıllarda birçok Avrupa ülkesinde 65 yaş üstü göçmen sayısında benzer bir güçlü artış gözlemlendi (Bkz. Şekil 1). Bu yaşlı göçmenlerin çoğu emekliliğe yeterince hazırlıklı değil ve bu da istatistikleri daha anlamlı kılıyor.

Heisig ve arkadaşlarının "Emeklilik gelirinde etnik eşitsizlik: Batı Avrupa'da göçmen-yerli farklarının karşılaştırmalı bir analizi" başlıklı araştırmasında 16 Batı Avrupa ülkesi karşılaştırıldı. Buna göre göçmenler ile yerli nüfus arasındaki emeklilik geliri farkının ortalama yüzde 28 olduğu tespit edildi.

Ülkeler arasında ise ciddi farklılıklar bulunuyor: Finlandiya, Lüksemburg ve İspanya'da bu fark, Fransa, İrlanda ve Birleşik Krallık'a kıyasla üç kat daha fazla. Hollanda'da, göçmenlik geçmişi olmayan emeklilerin yalnızca yüzde 3'ü yoksulluk sınırının altında yaşarken, Batı kökenli göçmenlerde bu oran yüzde 6, Batı dışı göçmenlerde ise yüzde 40'a kadar yükseliyor.

Hollanda'da 180.000 emekli göçmenin yaklaşık 22.000'i Türkiye doğumlu. Bu sayı, Surinamlı emeklilerden sonra Hollanda'daki en büyük Avrupa dışı emekli grubunu oluşturuyor. Türkiye doğumlu bir emeklinin ortalama aylık emeklilik maaşı 1.112 avro. Bu oran, Hollanda doğumlu olan bir emeklinin ortalama maaşı olan 2.032 avrodan önemli ölçüde düşük. Bu durum şu soruyu da gündeme getiriyor: Bu göçmen emeklilik açığının (migrant pension gap) nedenleri neler?

Geçmiş keşfetme arzusu, dijital güvenlik ve mahremiyet kaygılarının önüne geçtiğinde, dijital miras bireysel bir tercihten çıkıp kolektif bir risk alanına dönüşür.

Göçmen Emeklilik Açığının Dört Temel Nedeni

Yaptığımız araştırmaya göre göçmen emeklilik açığının nedenlerini dört ana kategoride incelemek mümkün. Bunlardan birincisi, emeklilik politikaları ve düzenlemelerini içeren kurumsal faktörler. İkincisi, göçmenlerin emeklilik öncesi işgücü piyasasındaki konumunu içeren ekonomik faktörler. Üçüncüsü, tasarruf alışkanlıkları ve emeklilik haklarının kullanımı gibi kültürel farkları içeren sosyo-kültürel faktörler. Dördüncüsü ise göçmenlerin menşe ülke ile bağları ve hedef ülkedeki aile ilişkilerini içeren sosyo-ilişkisel faktörler.

Göçmenlerin emeklilikte daha fazla yoksulluk çekmesini açıklayan kurumsal faktörler şöyle açıklanabilir: Çoğu Avrupa ülkesi vatandaşlarına kamu emekliliği sağlıyor. Almanya'daki yasal emeklilik sigortası (Gesetzliche Rentenversicherung), İngiltere'deki devlet emekliliği (State Pension) veya Hollanda'daki AOW bu kamu emekliliğinin örnekleri arasında. Bu kamu emekliliklerinin kuralları, emeklilik geliri farkını büyük ölçüde etkiliyor.

Türkiye doğumlu nüfusun fazla olduğu Belçika ve Almanya gibi ülkelerde, kamu emekliliği önceki gelirle ilişkilendiriliyor. Bu, zayıf işgücü piyasası konumunun da emekli maaşını etkilediği anlamına geliyor. Diğer yandan, Danimarka ve Hollanda gibi ülkelerde kamu emekliliği önceki gelir yerine ikamete bağlı. Ancak ülkeler, tam emeklilik için gerekli ikamet süresi açısından farklılık gösteriyor. Hollanda'da tam AOW almak için 50 yıl ikamet etmiş olmak gerekiyor. Her eksik yıl için ödenek yüzde 2 oranında düşüyor. Bu durum, göçmenlerin Hollanda'ya geliş yaşına bağlı olarak önemli bir fark yaratıyor.

Sonuç olarak, Türkiye doğumlu emekliler tam AOW'nin yaklaşık yüzde 77'sini alırken, Hollanda doğumlu çoğu emekli tam AOW alıyor.

Hollanda'daki 50 yıllık ikamet şartı, diğer Avrupa ülkelerindeki 40 yıllık sınırdan çok daha katı.

Bir diğer önemli kurumsal açıklama ise, yurt dışında biriken emeklilik haklarıyla ilgili. Avrupa içi göçmenler için, doğdukları ülkeden emeklilik haklarını transfer etme imkânı, düşük kamu emekliliğini telafi etmenin önemli bir yolu. Örneğin Hollanda'da, İngiltere, Almanya ve Fransa'dan gelen göçmenlerin yüzde 40 ila 50'si doğduğu ülkeden emeklilik alıyor. Ancak Türkiye doğumlu emekliler için bu oran yalnızca yüzde 2.

Ekonomik Faktörler: Zayıf İşgücü Piyasasının Uzun Vadeli Sonuçları

Kamu emekliliklerinin yanı sıra işyeri emeklilikleri de yaşlılıkta önemli bir gelir kaynağı. Ülkeler farklı sistemler uygulasa da temel mantık benzer bir şekilde işliyor: İşyeri emeklilikleri ücretli çalışmayla birikir. Gelir ne kadar yüksek ve çalışma süresi ne kadar uzunsa, işyeri emekliliği de o kadar yüksek olur.

Göçmenler, genellikle çalışma hayatlarının bir kısmında ev sahibi ülkeye gelir ve bu nedenle biriktirecekleri emeklilik süresi daha kısadır. Ayrıca (özellikle Avrupa dışı) göçmenler işgücü piyasasında engellerle karşılaşır. Dil eksiklikleri, tanınmayan diplomalarla meslek eğitimleri ve etnik ayrımcılık, zayıf işgücü piyasası konumuna ve dolayısıyla düşük emeklilik birikimine yol açar.

İşyeri emekliliklerinde göçmen gruplar arasında önemli farklar mevcut. Örneğin Hollanda'da Belçika ve Türkiye'den gelen göçmenler işyeri emekliliği alma olasılığı açısından benzerdir (yüzde 60 civarı). Ancak Belçika göçmenlerinin ortalama işyeri emeklilik miktarı, Türkiye doğumluların neredeyse dört katıdır.

Resmî emeklilik birikiminin ötesinde, genel ekonomik koşullar da önemlidir. Zayıf işgücü piyasası konumu, genellikle bağımsız tasarruf veya yatırım için daha az mali alan anlamına gelir.

Sosyo-Kültürel Faktörler: Tasarruf Alışkanlıkları ve Emeklilik Haklarının Kullanılmaması

Bazı göçmenlerin daha az servet biriktirmesi yalnızca ekonomik nedenlerden kaynaklanmaz, aynı zamanda "sosyo-kültürel faktörler" ile de ilgilidir. Göçmenler, ev sahibi ülkenin emeklilik sisteminde daha az aşına olabilir. Bu nedenle bazı göçmenler, emeklilik için hazırlık yapma ihtiyacını küçümseyebilir veya emeklilikte aileye ekonomik olarak güvenmeyi bekleyebilir.

Bazı ülkelerde bankalara güvensizlik de yaygındır ve tasarruf genellikle resmî olmayan yollarla yapılır. Bu, Avrupa'daki göçmenlerin resmî tasarruf hesaplarına para yatırma olasılığını azaltabilir. Bu durum, Türkiye'den gelen genç göçmenlerde de görülmektedir.

Bunun yanında dinin de etkisi olabilir: İslami gelenekte faiz almak veya vermek yasaktır. Avrupa'da faizsiz emeklilik ürünleri veya helal krediler sınırlı olduğundan, bu durum tasarruf davranışlarını etkileyebilir.

Hollanda'da 55 yaş üstü Türkiye doğumlu göçmenlerin yaklaşık dörtte biri ev sahibidir. Bu oran, Avrupa ülkelerinden, Çin'den veya Surinam'dan gelen göçmenlerden düşük, ancak Afganistan, Fas veya Suriye'den gelen göçmenlerden oldukça yüksektir (yüzde 10'un altında).

Sosyo-İlişkisel Faktörler: Sosyal Çevre Engel mi, Yoksa Destek mi?

Emekli göçmenler hem Hollanda'da hem de menşe ülkelerinde aile ve arkadaş ilişkilerini sürdürür. Örneğin birçok göçmen, menşe ülkesindeki akrabalarına para gönderir. Bu durum da bazı göçmenlerin tasarruf yapma kapasitesini sınırlayabilir. Araştırmalar, Hollanda'daki Türkiye doğumlu göçmenlerin yaklaşık yüzde 19'unun yılda bir kez Türkiye'ye para gönderdiğini gösteriyor. Diğer göçmenler için de benzer veya daha yüksek oranlar söz konusu.

Bu transferler küçük miktarlarda olsa da düzenli olarak yapılması emeklilik tasarrufunu sınırlayabilir. Ayrıca birçok göçmen için menşe ülkedeki aile, geri dönme motivasyonu oluşturur. Bu durum, göçmenlerin ev sahibi ülkede emeklilik için zaman ve kaynak yatırma isteğini azaltabilir.

Öte yandan, ev sahibi ülkedeki aile, özellikle de çocuklar mali destek sağlayabilir veya emeklilik hakları başvurularında yardımcı olabilir. Aile hem engel hem de emeklilik yoksulluğuna karşı güvenlik ağı olarak işlev görebilir. İlginçtir ki, çalışma yaşında aile genellikle tasarrufa engel olurken, emeklilikte bir güvenlik ağı işlevi görmektedir.

Göçmenlerde Emeklilik Yoksulluğu Ne Anlama Geliyor?

Avrupa'daki göçmenler arasında emeklilik yoksulluğu, Türkiye doğumlu göçmenler de dâhil olmak üzere büyük bir grubu etkileyen acil ve büyüyen bir sorun. Emeklilik yoksulluğu, sıkı hak kazanma kriterlerinden işgücü piyasası engelleri nedeniyle sınırlı ek emeklilik birikimine, tasarruf ve emeklilik haklarının kullanımındaki kültürel farklılıklara kadar çok sayıda nedenden kaynaklanıyor. Aile bağları ise burada ikili bir rol oynuyor. Göçmenlerin aile bağları hem mali ve sosyal destek sağlayabilir hem de güçlü aile bağı, resmî emeklilik birikiminin yerini aldığı anda engelleyici olabilir.

Avrupa'da emekli göçmen sayısı arttıkça, emeklilik eşitsizliğiyle aktif şekilde müdahale etmek giderek daha da fazla önem kazanıyor. Bu gerçek, göçmenlerin karşılaştığı özel zorlukları dikkate alan yerel, ulusal ve Avrupa düzeyinde tutarlı politikalar gerektiriyor. Sosyal hakların erişilebilirliğinde yapısal iyileştirmeler, emeklilik birikimi hakkında daha iyi bilgilendirmeler ve ekonomik eşitsizlikleri azaltmaya yönelik hedefli önlemler, tüm yaşlılar için adil ve sürdürülebilir gelir güvencesi sağlamak açısından elzem.

Kaynaklar

- Eurostat. (2023). Population on 1 January by age group, sex and country of birth [Veri Seti]. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_POP3CTB/default/table?lang=en
- Heisig, J. P., Lancee, B., & Radl, J. (2018). Ethnic inequality in retirement income: A comparative analysis of immigrant-native gaps in Western Europe. *Ageing and Society*, 38(10), 1963–1994. <https://doi.org/10.1017/S0144686X17000332>
- Lössbroek, J. (2024). Pensioenarmoede onder migranten door langzame AOW-opbouw. *Economisch Statistische Berichtsgeving*, 109(4834), 252–254.
- Lössbroek, J., De Regt, S., Fokkema, T., & Das, M. (2024). De ongelijkheid van pensioeninkomens van migranten. *Demos*, 40(1), 1–4.
- Lössbroek, J., & Van Tubergen, F. (2024). Saving behavior among immigrant and native youth. *Comparative Migration Studies*, 12(1), 31. <https://doi.org/10.1186/s40878-024-00589-w>
- Veldman, K., Henkens, K., Lössbroek, J., & Van Tubergen, F. (2026). What explains the migrant pension penalty? A systematic review and comprehensive model. *Work, Aging and Retirement*, 12(1), 1–16. <https://doi.org/10.1093/workar/waaf002>